

Relatiivisanan valinta¹

IRMELI PÄÄKKÖNEN

Relatiivisanan valinta on ongelmallista lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa kieltä pyritään käyttämään mahdollisimman korrektisti ja säännönmukaisesti. Kielenkorjaajat tapaavat työssään sääntöjenvastaisesti valitun relatiivisanan, siis *joka pro mikä* tai päinvastoin. Korjattava tai arvosteltava kielivirhe on sitä suurempi, mitä tiukemmassa muodossa esitetyt säännöt on valittu normeiksi. Relatiivisanan valintaohjeet ovat kehittyneet kielioppien tekstissä nousujohteisesti yhä ankarammiksi. Vaikka kielen talouden kannalta aukoton valinta onkin kiitettävä tavoite, ei tiiviitä sääntöjä voi puolustaa, jos ne ovat oppaasta toiseen vaeltaesaan tai puutteellisiin havaintoihin perustuvina kehittyneet normaalia kielenkäyttöä vastaamattomiksi. Niin on tapahtunut suomen kielen relatiivisanan käyttöohjeille. Jotakin kielen ilmiötä vain osittain kartoittava havainto on laventunut joka paikkaan sovellettavaksi aukottomaksi ohjeeksi. Tällöin kielenkäyttäjät joutuvat valitsemaan sellaisia vaihtoehtoja, jotka loukkaavat luontaista kielitajua. Kun kirjoittamisessa yleensä sisältöseikat ovat määrääviä, ei relatiivisanaa useinkaan tarvitse tietoisesti hakea varsinaisella kirjoittamishetkellä. Mutta valintaongelmat tulevat ilmi kirjoitusta tarkastettaessa, tekipä sen kirjoittaja itse, suoritusta arvosteleva opettaja tai ammattimainen kielenkorjaaja tai kääntäjä.

Käytännön kielenkorjaus- ja opetustyöhön liittyvät pikku ongelmat olivat relatiivilauseututkimukseni lähtökohtana. Aluksi vaikutti hyvinkin siltä, ettei aihe johda kovin laajaan tutkimukseen. Pian paljastui kuitenkin, että relatiivilauseen muodostamisessa ovat mukana vaikuttamassa varsin monet kielen lainalaisuudet. Tämä edellytti monilla kielen tasoilla liikkuvaa tarkastelutapaa. Otan yhden esimerkin:

Relatiivilauseen (rl) asema hallitsevaan lauseeseen nähden on hyvin selvästi hahmottuva piirre: rl on joko esiasemassa, jälkiasemassa tai kiilana hallit-

¹ Artikkelin pohjautuu Oulun yliopistossa 6. toukokuuta 1988 pidettyyn väitöksen-alkajaisesitykseen.

sevan lauseen keskellä. Vanhojen kielioppien esimerkistön ja sananparsiaineiston perusteella näyttäisi ensin siltä, että nimenomaan rl:n asema on tärkeä pronomininvalintaan vaikuttava tekijä. Esiasemainen rl näyttäisi suosivan M (*mikä*) ja K (*kuka*) -relatiiveja; J (*joka*) on tässä tapauksessa toissijainen ja harvinainen valinta. Relatiivilauseen esiasemaisuus ei kuitenkaan ole pronomininvalinnan primaari laukaisija. Pronomininvalintaan vaikuttaa sama syy, jonka vuoksi rl on esiasemassa: rl:n universaalisuus eli geneerisyys eli indefiniittisyys. Tällaiseen relatiivilauseeseen on varsinkin vanhemmassa kirjasuomessa ja ilmeisesti erällä murrealueilla, lähinnä Itä-Suomessa, kuulunut M- tai K-relatiivi, jotka interrogatiivisina ovat sopivan indefiniittisiä. J-relatiivi puolestaan on demonstratiivilähtöinen, joten sen käyttö mainintyyppisessä asemassa on vähemmän loogista. (Joki 1973: 254, 268, 273–275.) Sen esiintymiä kuitenkin on, ja ne lienee katsottava tämän relatiivisanan valtaedustuksen laajentumiksi.

Esimerkki osoittaa, että relatiivisanan valintaan vaikuttavat syyt ovat monin tavoin sidoksissa keskenään. Tärkeimpiä näistä syistä ovat rl:n aseman lisäksi relatiivilauseen tyyppi sekä korrelaattisanan tai -lausekkeen kieliopilliset ja semanttiset ominaisuudet. Erilaiset muuttujat saattavat joskus esittää ristiriitaisia vaatimuksia: näin esimerkiksi paikkakorrelaattiin viitattaessa. Substantiivikorrelaattiin oikeakielisyysoppaat kehottavat viitamaan J-relatiivilla. Näin tavallisesti viitataan. Mutta kun korrelaattisanalla on merkityspiirre 'paikka', olkoonpa se vaikka paikkaa tarkoittava erisnimi, valitaan hyvin luontevasti relatiivisanaksi M. Onko tämä virheellistä? Yksityiskohtaiseen ohjeistoon ei useissa kielioppaissa ole aina mahdollista mennä, mm. esityksen suppeuden vaatimusten vuoksi. Jälleen ollaan tilanteessa, missä kielikorva valitsee toisen, annetut kielenkäytön ohjeet toisen relatiivisanan. Jotta käyttökelpoiset säännöt voitaisiin laatia, on tavoitettava relatiivikonstruktion muodostuksessa mukana olevat tekijät, tarkkailtava niitä ja selvitettävä niiden keskinäinen hierarkia. Tältä pohjalta voi tarkastella jonkin aikakauden tai jonkin rekisterin relatiivisanajärjestelmää ja laatia käyttökelpoisia, riittävän väljiä valintaohjeita.

Tarkastelemassani aineistossa, nykysuomen lehtikielessä, on J-relatiivi valitseva. Lähes kaikissa yhteyksissä M:n esiintymistä voi tarkastella vain keskiarvoista suurempana tai pienempänä vähemmistönä. Vain parissa tapauksessa M todella on lukumääräisenä enemmistönä. Laskennallisesti tarkastelemassani Oulun korpuksen lehtikielen aineistossa on relatiivivartaloiden taajuus seuraava: J 1364, M 241, K 10.

Relatiivikonstruktiota tarkasteltaessa on aina ensiksi määriteltävä relatiivilauseen tyyppi. Tutkimuksessani käytän näistä nimityksiä *rajoittava* ja *lisäävä*. Rajoittava rl saa nimensä siitä, että se rajaa korrelaattinsa tarkoitteen

alan. Hyvin laajaan luokkaan viittaava sana, esim. *kirja* kattaa niin suuren tarkoitejoukon, ettei sen käyttö ole useinkaan riittävän täsmällistä. Adjektiivin avulla voi rajoittaa jonkin verran: *paksu kirja*, *punainen kirja*, *kulunut vanha kirja*. Relatiivilause tarjoaa mahdollisuuden rajata tarkoiteluokasta aivan ainutkertainen yksilö luonnehtimalla tilanne, jossa se on mukana: *kirja, jonka ostin eilen huutokaupasta*. Relatiivilauseella on siis tärkeä tehtävä käsitteenmuodostuksessa. Liittyessään superlatiiviseen korrelaattiin rl useimmiten ilmoittaa, minkä rajojen sisällä superlatiivisuus on voimassa: *parasta suklaata mitä tiedän; ainoa kirja minkä löysin*. Lisäävä relatiivilause puolestaan ei samalla tavoin rajoita korrelaatin tarkoitteen alaa. Se muodostetaan suomen kielessä täsmälleen samoilla keinoilla kuin rajoittava relatiivilausekin; relatiivisanan valinta ei millään tavoin osoita näiden kahden tyyppien eroa. Lisäävä relatiivilause antaa valmiiksi yksilöidystä, spesifisestä korrelaattilausekkeesta jonkin lisätiedon, jonka yhtä hyvin olisi voinut ilmaista rinnasteisella päälauseella. Esim. *Hän tarjosi lainaksi kirjaansa, jonka kuitenkin olin jo ehtinyt lukea*. Asian olisi voinut ilmaista käyttämällä päälauseetta: *Sen olin jo ehtinyt lukea*.

Relatiivilausestudiumissa pidetään rajoittavaa relatiivilauseetta yleensä päätyyppinä, lisäävää jonkinlaisena sivustrategiana. Kaikista kielistä ei lisäävää relatiivilauseetta tunneta lainkaan. (Keenan 1985: 168–169; Lehmann 1984: 261.) Sen käyttöön liittyy myös eräitä tyylillisiä rajoituksia: pää- ja sivulauseessa esitettävät asiat eivät saisi olla samanarvoisia. (Itkonen 1975: 140.) Esimerkkinä mainittakoon ns. jatkava relatiivilause, joka asettaa keskinäiseen alistussuhteeseen peräkkäiset, samanarvoiset tapahtumat. *Hän antoi kirjeen sihteerilleen, joka otti siitä kopion*. (Lucas 1974: 112.) Puhekielen ja murteiden aineistoa tarkastellessa ilmenee, että myös suomen kielessä rajoittavan rl:n taajuus on melko lailla suurempi kuin lisäävän. Lehtikielestä poimitussa aineistossani kuitenkin lisäävä tyyppi on jopa hieman yleisempi kuin rajoittava. Rajoittavia relatiivilauseita on 680, lisääviä 857 eli 56 %. Piirre on ilmeisesti ominainen nykyaikaiselle asiatekstille. Rl on tässä ottanut hoitaakseen toisen tärkeän tehtävän: käsitteenmuodostusta palvelee rajoittava rl ja tiedon etenemistä lisäävä rl.

Rajoittavista relatiivilauseista voidaan aivan omaksi ryhmäkseen erottaa sellaiset, joiden korrelaattisana joko ei ole näkyvässä tai viittaa semanttisesti lähes sisällöttömään *se*-pronominiin. Tarkoitteena on silloin kaikki *se*, mistä relatiivilause on totta: *Kuka tietää, sanokoon. Ota, mitä haluat*. Näissä esimerkeissä korrelaattia ei ole merkattu millään sanalla, ja niitä kutsutaan vapaiksi relatiivilauseiksi. Jos muodollinen korrelaattisana *se* lisätään, ei merkitys muutu. *Ota se, mitä haluat*. Pronominikorrelaatti on lauseen rakentamisen kannalta kätevä: sitä on mahdollista taivuttaa ja siirrellä, ja tilanne

on muutenkin selvempi, kun korrelaatti on ilmi pantuna. Käyttönsä universaalisen piirteen vuoksi nämä kaksi relatiivilauseetta voisi suorastaan erottaa muista rajoittavista relatiivilauseista omaksi ryhmäkseen. Kutsun tyyppiä yleistäväksi. Muita rajoittavia relatiivilauseita voi vastaavasti kutsua yksilöiviksi. Yleistävä relatiivilause on *Joka toiselle kuoppaa kaivaa, se itse siihen lankeaa*, yksilöivä taas *Lammas, joka putosi kuoppaan, ei vahingoittunut*. Nämä nimitykset, yleistävä ja yksilöivä, sopivat, kun relatiivilauseen ominaisuuksista kiinnitetään päähuomio tarkoitteen identifiointiin.

Kaikki pronomivasteiset rl:t eivät ole yleistäviä. Esim. *Tässä on se, minikä pyysit tuomaan* on yksilöivä. On mahdollista osoittaa tärkeitä merkityseroja sekä relatiivisanan että korrelaattipronominin valinnalla: yleistävässä eli indefiniittisessä relatiivilauseessa ei henkilöä tarkoittamassa käytetä muuta kuin J- ja varhemmin K-relatiivia. M ei tule kyseeseen, se on varattu tarkoittamaan nimenomaan ei-henkilöä. Korrelaattipronomini puolestaan vaihtuu demonstratiivista persoonapronomiksi, kun tarkoitetaan määräistä henkilöä. Syntyy sarja: *se mikä* 'ei henkilö'; *se joka* 'henkilö tai muu'. Määräinen henkilö ilmaistaan sanomalla *hän joka*. Silloin rl onkin lisäävä. Tämä selventävä eronteko on viime aikoina jonkin verran väistynyt, kun hyperkorrekti »ihmisestä aina *hän*» -ajattelu on yleistänyt persoonapronominin myös indefiniittiseen korrelaattiin.

Lisäävän relatiivilauseen korrelaatti on siis aina valmiiksi yksilöity, rl ilmoittaa vain siitä lisää tietoa. Tyyppin eräänlaisena huipentumana on lausevasteinen rl, jota ei juuri esiinny kansankielessä mutta joka on verraten tavallinen asiatekstin ilmaisuväline. Nykyisin ohjaillaan lausevasteiseen relatiivilauseeseen viittaamaan yksinomaan M-relatiivia. Olisihan näin mahdollista eräissä harhauttavissa tapauksissa tehdä selväksi, onko rl:n tarkoitus viitata koko lauseeseen — M-relatiivi — vai edellä olevaan substantiiviin — J-relatiivi. Käytäntö ei kuitenkaan ole läheskään omaksunut tätä ohjetta, vaan lehtikielessä tapaa koko paljon lausevasteisia J-relatiiveja. Kun nykyään M-relatiivi on vallannut alaa myös substantiivivasteisena, ei toivottua selvää eroa saavutetakaan, vaikka sääntöä noudatettaisiin.

Kaikissa relatiivilauseen käyttötapauksissa ei ole mahdollista pelkästään yhden virkkeen rajoissa selvittää, onko rl rajoittava vai lisäävä. (Lucas 1974: 112.) Tällaisia kutsun kaksitulkinntaisiksi. Esim. *Neuvottelut, jotka kestivät kaksi viikkoa, olivat tulokselliset*. Jos tekstissä on edellä puhuttu neuvotteluista, on niiden tarkoite jo spesifinen, valmiiksi yksilöity. Ilmaus *jotka kestivät kaksi viikkoa* on selvästikin lisäävä rl. Mutta jos teksti onkin suunniteltu siten, että neuvottelut nyt mainitaan ensi kertaa ja jäljempänä kerrotaan vielä toisista, esim. yhden viikon kestäneistä, on rl välttämätön rajoittavana, erottamassa kaksi viikkoa kestäneet muista. Artikkelikielissäkään ei

tämä ero ole aina selvä, sillä kyse ei ole definiittisyydestä tai indefiniittisyydestä vaan siitä, onko korrelaatti spesifinen, valmiiksi yksilöity, vai tarvitaanko siihen tehtävään relatiivilauseetta. Tulkintaongelma esiintyy tietenkin vain irrallisessa rl-esimerkissä; tekstiyhteydessä esiintyessään rl tulkitaan yleensä oikein.

Mielenkiintoinen on myös tapaus, jossa rl:n tyyppi neutraalistuu. Tällaisessa tapauksessa korrelaatti on kylläkin yksilöity, mutta indefiniittinen: *Pihalla oli joku poika, joka yritti avata pyörän lukkoa*. Lisätietoa ei oikein voi liittää epämääräiseen korrelaattiin, joten rl ei voi olla lisäävä, mutta ei se voi olla rajoittavakaan, kun korrelaatti jo on yksilöity valmiiksi. Koska rl:n tyypit ikään kuin kumoavat toisensa, voi tätä tyyppiä kutsua neutraaliksi relatiivilauseeksi ja yhdessä kaksitulkinthaisten kanssa ratkaisemattomiksi. Ratkaisemattomissa relatiivilauseissa relatiivisana on aineistossani aina J.

Varsin mielenkiintoisia esimerkkejä on tarkasteltavissa sellaisesta relatiivilauseesta, joka liittyy predikatiiviin. Predikatiivivasteisen rl:n tyyppi on suomenkielisessä kirjallisuudessa todettu rajoittava (Hakulinen – Karlsson 1979: 126). Hallitsevana onkin rl, joka liittyy luokittelevaan predikatiiviin: *Kuikka on lintu, joka liikkuu huonosti maalla*. Mutta relatiivilause voi liittyä myös identiteettipredikatiiviin, ja silloin sen tyyppi riippuu siitä, onko subjektilauseke vai predikatiivilauseke tulkittava yksilöivämmäksi. Esim. *Allamme oleva kaupunki on Dubrovnik, jonka keskiaikainen nimi on Ragusa*. Tässä predikatiivina on luontaisesti definiittinen ja yksilöivä erisnimi; rl on lisäävä. Sen sijaan esimerkissä *Uusi puheenjohtajamme on kokenut järjestämies, joka saa asiat luistamaan* predikatiivi vaikuttaa subjektiin verrattuna luokittelevammalta; rl:n tyyppi on vaikea määrittää.

Korrelaattilausekkeen ominaisuudet vaikuttavat jonkin verran siihen, millainen rl siihen voidaan liittää ja mitä relatiivisanaa käytetään. Korrelaattisubstantiiviin liittyvät attribuutit eivät varsinaisesti vaadi jotakin tiettyä pronominia paitsi kvanttori *kaikki*, joka on voimakkaasti M-hakuinen. Korrelaattilausekkeen pääsanana sanaluokkajakauman tarkastelu puolestaan osoittaa, että M-relatiivin edustus jää alle keskiarvoisen, kun korrelaattina on appellatiivi. Korrelaattisanan ja siis koko relatiivikonstruktion lauseenjäsenyys vaikuttaa varsin vähän pronomininvalintaan. Vain adverbiaalina olevaan korrelaattiin viitattaessa käytetään keskiarvoista yleisemmin M-relatiivia. Tämä johtunee paikkaan viittaavien relatiivisanojen suuresta osuudesta, ja paikkahan on M-hakuinen. Relatiivisanan oma lauseenjäsenyys puolestaan osoittaa M-relatiivin suosimista keskiarvoista enemmän sen ollessa objektina. Yksityiskohtaisempi tarkastelu paljastaa, että M:n käyttöä lisää nimenomaan osaobjektina oleminen. M tarjoutuisi siis tässä käyttöön silloin

kun pronominin ja korrelaatin välinen viittaussuhde ei ole aivan täsmällinen ja määräyksilöön kohdistuva vaan rajoiltaan epäselvempi, jollainen osaobjekti kokonaisobjektiin verrattuna ilmeisesti on.

Relatiivisanan valinta noudattelee, kuten olen edellä jo maininnut, eräiltä osin korrelaattisanansa merkityspiirteiden mukaista jakaumaa. Voimakkain on henkilötarkoitteisen korrelaatin liittyminen J-pronominiin. J ei tosin erikoistu yksinomaan henkilökorrelaattiseksi, joten raja henkilön ja ei-henkilön välillä ei kulje relatiivisanojen välillä. Mutta M ei ole yleiskielessä käypä henkilötarkoitteinen relatiivisana. Tosin arkinen puhekieli on sen ottanut tähänkin käyttöön (Mielikäinen 1986: 113). Mitä syitä on M-vartalon laajaan yleistymiseen, niin että yleiskielen ja vanhan kansanmurteen edustus selvästi väistyy, on tuskin selvitettävissä. Yhtenä syynä voisi ehkä olla kannakselaismurteiden J:ttömän relatiivisanasysteemin vaikutus murteenpuhujien siirryttyä muiden murteiden alueelle. On myös ilmeistä, että M tajutaan vapaampaan tyyliin liittyväksi, tuttavalliseksi ja puhekieliseksi ja J taas muodolliseksi ja viralliseksi.

Paikkakorrelaattiin liittyvä M-relatiivi esiintyy usein paikallissijassa ja on määrätty relatiiviseksi adverbiaaliksi. Sen taivutuksesta sisä- ja ulkopaikallissijoissa on käyty keskusteluja suomen kielen relatiivilauseen tutkimuksen varhaisvaiheesta lähtien. (Cannelin, G. 1872; Cannelin, K. 1886; Hakulinen, Lauri 1965.) Sijamuotojen käyttö on nyttemmin luontevaa; sen sijaan pronominivartalon valinta tuottaa paikkakorrelaattien osalta varsin paljon päänvaivaa kirjoittajille ja kielenkorjaajille. Syynä voisi pitää liian tehokkaasti opittua valintasääntöä »substantiivikorrelaattiin aina J» (esim. Vorananen 1973: 50), vaikka toisaalta on ilmestynyt myös ohje »paikkakorrelaattiin aina M» (Konttinen 1978: 93). Tällaiset ristiriitaiset ohjeet eivät ole tietenkään suotavia.

Kun lajitellaan ne tapaukset lehtikielen aineistosta, joissa M on ikään kuin sääntöjenvastaisesti käytössä viittaamassa substantiivikorrelaattiin, voi lähes kaikissa tapauksissa todeta korrelaatissa jonkinlaisen epämääräisyyspiirteen. Tällaista epämääräisyyttä on kielioppien ohjeistoon tulleissa M-tapauksissakin: vastaanottajan on abstrahoitava korrelaatiksi lauseen sisältö tai pronominin tarkoite, puhumattakaan leksikaalisesti edustumattomasta korrelaatista. Jos nämä erotellaan pois, näkyy M-relatiivin vasteina paikkakorrelaattien lisäksi etupäässä abstraktisanoja, ainesanoja, monikollisia sanamuotoja ja myös epämääräisesti tai virheellisesti hahmottuneita korrelaatteja. M:n valinta on tällaisissa tapauksissa eräänlainen signaali: vastaanottajan on nähtävä vaivaa täsmällisen tarkoitteen hahmottamiseksi. Etsimättä tulee mieleen M:n indefiniittinen ja interrogatiivinen alkuperä. Kun vapaasta, siis vasteettomasta relatiivilauseesta ruvetaan siirtymään kysyvään

sivulauseeseen hallitsevan verbin kysyvyyden jatkumoa pitkin, indefiniittisyys lisääntyy ja on tietysti selvässä kysymyslauseessa suurimmillaan. Näin ollen M on luonnehdittavissa indefiniittisyysmerkiksi. Se seikka, että M:n käyttö nykyaikaisessa puhekielessä on levinnyt viittaamaan aivan selkeisiin ja konkreettisiin tarkoitteisiin, jopa ihmiseenkin, ei ole merkki pelkästään yhden tai toisen pronomininvartalon suosionmuutoksesta. Sitä voidaan pitää oireena tuttavallisen ja epätäsmällisen kielenkäytön suosimisesta, muodollisen ja korrektin vieroksumisesta ja jonkinlaisen kielenkäytön epämääräisyshanteen leviämisestä. Ilmiö on todettu laajalevikkisenä puhekielestä, ja myös kirjallisessa kielenkäytössä ja asiatyylissä näkyy oireita M:n voittokulusta.

LÄHTEITÄ

- C(ANNELIN), G(USTAV) 1872: Sananen suomenkielen lauseopin alalta. — Kirjallinen Kuukauslehti 1872 s. 104. SKS, Hki.
- CANNELIN, K. 1886: Relatiivi-pronominin paikallissijojen käytännöstä suomen kielessä. — Vir. II s. 83—87. Hki.
- HAKULINEN, AULI — KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. SKST 350, Hki.
- HAKULINEN, LAURI 1965: Ristivetoa relatiivilauseissa. — Kolmas kielivartio s. 60—62. Tietolipas 37. SKS, Hki.
- ITKONEN, TERHO 1975: Vikaan menneitä virkkeitä. — Näillä näkymin. Kirjoituksia nykysuomesta ja sen huollosta s. 139—143. SKST 316, Hki.
- JOKI, AULIS J. 1973: Uralier und Indogermanen. Die älteren Berührungen zwischen den uralischen und indogermanischen Sprachen. SUST 151, Hki.
- KEENAN, EDWARD L. 1985: Relative clauses. — Language typology and syntactic description. Vol. II s. 141—170. Complex constructions. Ed. by Timothy Shopen. Cambridge University press.
- KONTTINEN, RAIJA 1978: Kielenkäytön opas. Julkaisija: Kyriiri Oy. Kauppakorkeakoulu, Helsinki.
- LEHMANN, CRISTIAN 1984: Der Relativsatz: Typologie seiner Strukturen; Theorie seiner Funktionen; Kompendium seiner Grammatik. Language Universals Series; Vol. 3. Günter Narr Verlag, Tübingen.
- LUCAS, MICHAEL A. 1974: The Surface Structure of Relative Clauses. — Linguistics 139 s. 83—120.
- VORNANEN, RAUNI 1973: Sano se suomeksi. Otava, Hki.

Choice of the relative word in Finnish

IRMELI PÄÄKKÖNEN

The article discusses various aspects connected with the relative constructions in Finnish. The purpose is to discover

the possible effect these features have upon the choice of the relative pronoun. The relatives are called J (*jo-*), M (*mi-*)

and K (*ke-*, *ku-*). K is rare in present-day written Finnish and comes only 10 times in a total of 1615 examples in the Oulu corpus of newspaper language. J is the dominant relative (1364 examples) and M is in almost all cases a minority (241).

The features in question are the type and position of the relative clause, the clause function of the relative construction and of the relative pronoun, and the grammatical and semantic characteristics of the correlate phrase. The article is mainly concerned with the type of relative clause and the semantic features of the correlate, but it also shows that many of the factors are interdependent.

Both the restrictive and the non-restrictive relative clauses are formed in Finnish by the same strategy. The proportions of J and M show no very great difference. In colloquial speech the number of restrictive relative clauses is larger than that of non-restrictives, but in the corpus of newspaper language non-restrictives have a 56% majority. The non-restrictive relative clauses bring added information to an already identified correlate (e.g. proper noun), while restrictives serve concept formation: they single out from the group of referents denoted by the correlate one particular referent by describing the situation in which it is present. Within the group of restrictive clauses is defined a sub-group of indefinite relative clauses: in these the correlate is a pronoun of no or very little semantic content, or is lexically unmarked. The referent of the correlate is everything of which the relative clause holds true. This indefinite type of relative clause is different from the other restrictive relative clause which could be called identifying. The indefinite type is common in proverbs and universal, generalizing sayings. The semantic difference

between person and non-person correlates and also the specificity or non-specificity of the referent are expressed through the choice of both the relative and the correlate pronouns. The following pattern is found:

se mikä mostly non-specific; non-person
(se kuka) mostly non-specific; person
se joka mostly non-specific; person and non-person
hän joka specific; person

In present-day colloquial speech as well as in some written, seriously-meant examples, *hän joka* is hypercorrectly used also for non-specific personal correlates, following a misunderstood usage rule »never *se* for a person». This destroys the possibility of differentiating between specific and non-specific personal correlates and also respectively non-restrictive and restrictive relative clauses.

Of special interest is the relative clause that determines the complement. If the complement is classifying, the relative clause is restrictive: *Kuikka on lintu, joka liikkuu huonosti maalla* 'the diver is a bird that moves clumsily on land'. But if the subject and the complement have identical reference, the type of relative clause is determined by their degree of specificity: if complement is more specific than subject, the relative clause is non-restrictive.

When the correlate phrase has the semantic feature of 'locality', the use of M is above average. With other substantive correlates, M is often used referring to abstract or material nouns, plurals and vaguely or even incorrectly formed correlates. Thus M becomes a kind of indefiniteness marker. The fact that in the present-day colloquial language M is used referring even to such definite correlates as 'person', shows a tendency towards familiar and inexact phrasing and an avoidance of formal and exact expressions.